The Greek Review of Social Research

Vol 4 (1970)

4-5

Η διοίκησης, υπό Χρίστου Κ. Μίχαλου

Γ.Θ. Λυμπεράκης

doi: [10.12681/grsr.517](https://doi.org/10.12681/grsr.517)

Copyright © 1970, Γ.Θ. Λυμπεράκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Λυμπεράκης Γ. (1970). Η διοίκησης, υπό Χρίστου Κ. Μίχαλου. *The Greek Review of Social Research*, 4, 275.
<https://doi.org/10.12681/grsr.517>

ήδη και εις την εποχήν του Βυζαντίου «τὴν ἀπρόσωπον τάντιν τῆς κοινοβιακῆς ἐξισοπεδωσῶς τῶν πιστῶν», ἐνῶ «αἱ νοελλήνικαι κοινότητες (...) ἦσαν κοινοπραξίαι στρατευομένων» (Αἰμ. Γρ. Τσάκωνα, «Κοινωνιολογία καὶ φιλοσοφία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ», *Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῶν Ἑρευνῶν*, τεύχος 2-3, σσ. 81-2). Καὶ ὅταν ὁ συγγραφεὺς προτείνει νὰ ἀποκαταστήσωμεν εἰς τὴν χώραν μας καὶ διὰ τὸν χρόνον τῆς οἰκονομίας τοῦ πνεύματος τοῦ κοινοτισμοῦ, διὰ τῆς Συμμετοχῆς (σ. 205), ἐνθυμούμεθα πάλιν τὸν κ. Τσάκωνα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἑτη τονίζει ὅτι «ὁ Νεοελληνικὸς κόσμος μόνον διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ εἰς τὴν παράδοσιν δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ μίαν ὁμαλήν τάξιν». (Αἰμ. Γρ. Τσάκωνα, *Προβλήματα Ἑλληνικότητος*, (κείμενα δημοσιευθέντα περιοδικῶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν), Ἀθήναι 1970, σ. 32).

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ Διοίκησις, ὑπὸ Χρίστου Κ. Μιχαλοῦ, ἔκδοσις Gutenberg, Ἀθήναι 1969.

Κάτι περισσότερο ἀπὸ μία ἀπλή παρουσίασις βιβλίου δὲς ἤθελα νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ σημεῖωμά. Καὶ τοῦτο διότι παλαιὰ ἐπιθυμία μου ἦτο νὰ συνθέσω μίαν κάπως ἐκτενὴ μελέτην περὶ γραφειοκρατίας, παρακινούμενος πρὸς τοῦτο ὑπὸ ταλαιπωριῶν τὰς ὁποίας μὴ προσέφεραν ὠριμένοι ὑπὸλοιθοί τῆς. Ἀνεύρου λοιπὸν διὰ τὴν οἰκονομικὴν βιβλιοθήκην τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χρ. Μιχαλοῦ *Ἡ Διοίκησις*, προτιθέμενος νὰ τὸ χρησιμοποιήσω ὡς βιβλιογραφικὸν βοήθημα. Μετὰ τὰς πρώτας σελίδας ὅμως ἀνέλθωμεν ἐν μεγάλῃ ἡν χαρὰν εἰς τὴ μελέτη «περὶ γραφειοκρατίας» εἰς ἣν ἦδη γραφῶ, καὶ μάλιστα ὅπως τὴν ἐνδιερευσημένην: Μελέτη «κατὰ γραφειοκρατίας». Τοῦτο πιστεύω ὅτι δικαιολογεῖ τὸν ἐνθουσιασμόν με τὸν ὁποῖον παρουσιάσθω τὴν *Διοίκησιν*.

Ἡ καλύτερα παρουσίασις τοῦ βιβλίου θὰ ἦτο ἡ ἀντιγραφή του. Καὶ τοῦτο διότι εἰναι τὸσον συμπετυκνωμένη ἡ οὐσία, ὥστε περαιτέρω συμπύκνωσις δὲν δύναται νὰ νοηθῇ. Ἀντ' αὐτοῦ, ἀπαρτιολογῶ μόνον: «...Ἀμερίτιον εἰς περὶ Διοικητικῆς μελέται. Πάσχυον ὅμως ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐλάττωμα: τὴν καταβρίτην εἰς τὰς θεωρίας. Φυσικὰ ἀπαράτητα ὁ ὁρισμός. Καὶ αἱ ἀναλύσεις. Καὶ αἱ τοποθετήσεις. Εἰς τὸν κυκλῶνα τὸν, ὅμως, καταποντίζεται, συχνὰ, ἡ οὐσία...»

Ἀκολουθεῖ μία γλαφυρὰ ἱστορικὴ ἀνάλυσις τῆς διοικητικῆς καὶ τῆς σταμιατικῆς ἀεὶ φθινης, τῆς γραφειοκρατίας, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐντέθεν.

Ἀνακαλύπτομεν ἐν συνεχείᾳ, μαζὶ με τὸν συγγραφέα, ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι πάντοτε ἐν:

«...Τὸ χεῖρότερον εἶναι ὅτι ἡ δημιουργηθεῖσα κρίσις ἐβάρυνε, κυρίως, εἰς τῆς ποιότητος. Ἐδῶ ἐγκυτεται καὶ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς κακοδιαμονίας, εἰς τὴν ὁποίαν περιήχθη ἡ Διοίκησις...» «...Καὶ ἐξ ἄλλου,

ἡ ἀξίωσις τοῦ Λαοῦ εἶναι ἡ δικαία ἀμερόληπτος, ταχέια καὶ θετικὴ ἱκανοποίησις τῶν ὑποθέσεων του, αἱ ὁποῖαι, εἴτε ἥθικοι, εἴτε οἰκονομικοὶ ἐνδιαφέροντος, εἶναι, πάντως, σημαντικαὶ διὰ τὴν ζωήν. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ οἰαδήποτε ἐπιείκεια εἰς τὴν στελέχωνσιν τὴν Διοίκησιν καθίσταται αὐτομάτως σκληρότης ἐναντίον τοῦ Λαοῦ... Ἐτοῖς ἐρχεται εἰς τὴν σκένιν ἐκείνη ἡ μεγίστη παρατηρητικότητος κρίσις τοῦ Σοπενγκάουερ, κατὰ τὴν ὁποίαν «Ἡ ἐμφυτὸς ἱκανότης δύναται, σχεδόν, νὰ ἀντισταθμισθῇ τὴν ἑλλειψιν μορφώσεως. Ἀλλὰ καμμία πνευματικὴ μόρφωσις δὲν δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἑλλειψιν ἐμφυτοῦ ἱκανότητος...»

Προχωρῶ κάπως ταχύτερον, ἀριθμῶν τοὺς τίτλους τῶν κεφαλαίων διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ κέντρον βάρους τοῦ βιβλίου: «Ἀντικεινικὴ νοοτροπία», «Ἀναξιοπιστος», «Ἐνοχος λοιπὸν», «Νομοθετικὸς λαβύρινθος (περὶ αὐτοῦ πλέον!)», «Ἡ παράδοσις», «Παγκόσμιον τὸ πρόβλημα», «Ἡ ἑλληνικὴ εἰκὼν», «Ἀνάγκη ἀναπροσαρμογῆς», «Τεράστιον ἱστορικὸν ἔργον», «Αἰρίζεται κακοδιαμονία», «Τὸ ρουφῆτο», «Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὴν πολιτικήν», «Ἡ γραφειοκρατία».

Σταυροῦντο πάλιν:

«...Ἐξαιρετοῦ, ὁλόνεν καὶ περισσότερον, ὁ μηχανισμὸς τῆς γραφειοκρατίας. Ὁ πολὺνισμος αὐτῆς ἡπλότου μὲ σταθερὰς ἐπεκτατικὴν δύναμιν. Καὶ περισφίγγει μὲ προτοσσαν παραλιντικὴν δύναμιν ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς Διοικητικῆς...»

Ἐν συνεχείᾳ ὁ συγγραφεὺς παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ διήγημα *Ὁ κῆριος Τημοστάτης τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου*:

«...Ὁ κ. Τημοστάτης μπινοῦντας τὸν γραφεῖον τὸν βόρκε μέσα τὸν λαμπρὸ ἥλιον νὰ τὸν ἐσταῖναι τῆς ἀναφορῆς, τῆς υπογραφῆς καὶ τῆς ἀναβολῆς... Τρέμουν τὴν ἱπογραφήν του. Ὁ τελευταῖος γραμμῆς τῆς ἐπαρχίας τὸν νοιθεῖ. Οἱ πῶ δυνατόι πολυτελεῖται ἔχουν τὴν ἀνάγκη του καὶ τὸν κολακεύουν. Ὁ Ὑπουργὸς ὁ ἴδιος εἶναι μελιστάλακτος μαζὶ τοῦ ἀπ' τὸν φόβου μῆπως τὸν καταφέρει καμμία σιγανὴ γραφειοκρατικὴ μαχαίρι, τέτοιος ποὺ εἶναι, ἥσυχος σὰν βαθὺ ποτάμι, ἄμιλτος σὰν πηγάδι, κύτοχος τῆς Ὑπηρεσίας, μοναδικὸς γὰρ λύσεις καὶ περιπλοκῆς... Οἱ ἄκελοι. Νὰ τοὺς ἀνοίγῃ! Νὰ τοὺς διαβάξῃ!... νὰ περιμένουν τὸ νῆμα του... Ἀπειρεῖς ὑποθέσεις νὰ σταματοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ ὀριζοῦνται ἀργά, σὰν τὰ φροῦτα στὸν ἥλιον... Ἡ εὐτυχία τῆς ἀναβολῆς...»

«Ὁ ἥλιος χύνεται τόσο ἥδονικα στοὺς φακέλους καὶ στοὺς κώδικας, ποὺ ὁ Τημοστάτης ἐνοιοῦσε νὰ τὸν κυριεῖται ἀκράτητο συναίσθημα παντοδυναμίας.» Ἐκεῖνο τὸ πρῶτ' ἐπιπλοκή καίποιν γελοῖον, ἀποφάσισι τὴν στασιμότητα τοῦ Κουτσόπετρον, ἐμπαύσας δὴ χροῖσισμα ἐργα ὁδοποιίας, εἰς «βόδον» τὸν κλητῆρα, ὕβρισε ἐνα γραφεῖα, καί, ὅταν πῆγε γὰρ εἰσῆλθον στὸν Ὑπουργό, τὸ ἀναποδογύρισε δὴ σπουδαίατα νομοσχέδια, ποὺ εἶχε σχεδιάσει, ἐπειδὴ τὸν τρώμαζε με τὴν χρονολογία, τὰ ἄρθρα καὶ τὰ νοῦμερα, ποὺ

ἐβγαλε μέσα ἀπὸ τὰ χίλια συρταράκια τῆς μνήμης του. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐνοιοῦσε τόσο πολὺ πὺς εἶναι ἀπαιτήτος». Συνεχίζω ἀριθμῶν τίτλους κεφαλαίων: «Γραφειοκρατικὴ τυραννία», «Ὁ συγκεντρωτισμός», «Διὰ τὸν ἐντυπωσισμόν», «Ἡ Εὐκόλος Ὑστέρ», «Αἱ συμβουλευτικὰ ἐπιτροπαί», «Ἡ Διοδικασία [μία παρένθεσις: ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα, ἐπ' ὅσον, ὅμως, τὰ μέσα δὲν σπιλάνουν τὸ σκοπόν: αὐτὸ εἶναι τὸ πλῆρες διάγραμμα γνωστὸ τὰ γματός τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας: ἡ ἀπέραντη ὁμος διαδικασία (μέσον) σπιλῶναι τὸν σκοπὸν (εὐρύθμος λειτουργία τοῦ Κράτους) διότι ἐν ὀνοματί τῆς (τῆς διαδικασίας) ταλαιπωροῦνται τὸσον οἱ πολῖται ὅσον καὶ τὸ Κράτος], «Ἡ πολυνομία», «Οἱ ἐπιστήμονες», «Ἡ ἀναδιοργάνωσις», «Παρεξήγησις τοῦ μύθου», «Ὁ Τσάρτσιλ ἐξηγῇ», «Πραγματικὴ εἰσβολή», «Αἱ ἀρμοδιότητες», «Ἀνάγκη συντονισμοῦ», «Νέοι στόχοι, νέες ἐλπίδες».

Ἐνα ἀκόμη αὐτοῦτον τίτλημ τοῦ βιβλίου ἐπιτρέψατέ μου νὰ παραθέσω:

«Ὁ Τσάρτσιλ... ἐδίδακεν ὅτι ἡ ἐργασία γραφεῖον δὲν εἶναι ἐργασία ἀποθήρας. Καὶ συνεπὲς δὲν ἐνδιαφέρουν οἱ ὄρες ἀλλὰ τὸ ἔργον. Φυσικά, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὑπάρχουν καὶ λόγοι συντρέχοντες εἰς τὴν τυποποίησιν τῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ... «καὶ δὲν εἶναι, ἐπίσης, ἐπιτετραμμένον τὸ κριτήριον [τοῦ χρόνου] διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὑπαλλήλου, διὰ τὴν ἡθικὴν ἱκανοποίησιν του καὶ ἐντέθεν διὰ τὴν συμπεριφορὰν καὶ οὐσιαστικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πρὸς τὸν πολίτην, νὰ ἐγκυτεῖ μόνον εἰς τὴν διάρκειαν καθηλῶσός του εἰς τὸ γραφεῖον... Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως βλαπτικὴ εἶναι ἡ τοιαύτη μορφή ἐργασίας. Ὅστις εἶς μαρμαρὸν νυχτῆς καὶ εἰς ἐξασθένειαν βιολογικὴν. Καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις ἀποβαίνει πολλὰ πλῆ...»

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Μιχαλοῦ διακατέχεται ἀπὸ δύο ἀρχάς: ἡ μία ἐκφράζεται ρητῶς, εἶναι ἡ πρώτη πρότασις τοῦ προλόγου, «Ἡ διοικητικὴ μεταρρυθμισις, με λογικὴν ἀξιολόγησιν, προβαδίζει πρὸς ἐθνικῆς ἀναπλήρωσιν», ἡ δευτέρα ἀρχὴ εἶναι ὁ ἑλληνικὸν ρητόν: «Ὅκ ἐν τῷ πολὺ τὸ εὐ ἀλλὰ ἐν τῷ εὐ τὸ πολὺ».

Μία διαπίστωσις καὶ μία εὐχή, ἀντὶ συγγραμμένην πρὸς τὸν συγγραφέα: Μέσα εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου εὐρίσκεις κανεὶς πολλὰς ἐμπειρίας, προσωπικὰς καὶ γνωστὰς τὸν προσώπων. Αὐτὴ ἡ διαπίστωσις, Ἀυπρία. Καὶ ἡ εὐχή, τὴν ὁποῖαν μοιραζόμεθα με τὸν συγγραφέα πολλοὶ Ἑλλήνες: νὰ παραμείνῃ ὅμοιον ἱστορία ἡ περιγραφομένη εἰς τὴν *Διοίκησιν* κατὰστασις. Τότε ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου δὲ ἔχῃ ἐπιτευχθῇ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦ βιβλίου σκοπός.

Γ. Θ. ΛΥΜΠΕΡΑΚΗΣ

Ἀφορμὴν εἰς τὴν πρόθεσιν συνοπτικῆς παρουσιάσεως τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖν ἔδωκεν ἡ μελέτη τῆς βιβλιογραφίας εἰς τὰ πλαίσια ἐρεῖνης ἡ ὁποία διεξάγεται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Κέντρον Κοινο-